

„NEM HUNYOROGVA, HANEM NYITOTT SZEMMEL”

A GYULAI MŰVÉSZTELEP, AMELYRŐL NEM MERÜNK
BESZÉLNI, MERT NEM HALLUNK RÓLA

Az alábbi kis kiállításra hívogató szöveg június végén készült, hogy a pesterzsébeti Gaál Imre Galériába invitálja a kedves, nagyérdemű, művészetkedvelő közönséget. Azért fogtam tollat, noha nem vagyok műkritikus, mert többszörösen is fáj a Gyulai Művésztelep tevékenységének szinte teljes negligálása a magyar művészetkritikában, s így hát közvetve a magyar művészeti életben.

Előbbi azt jelenti, hogy 2009-ig a magyar szak-sajtó, sőt, némileg tágabban, a kulturális sajtó egyetlen önálló írást sem szentelt a csoport tevékenységének. Úgy értve ezt, hogy kritikait sem, vagyis még annyi fáradságot sem vett egyetlen műkritikus sem, hogy legalább a hallgatást megmagyarázza, vagyis mondjuk iszonyú provincializmusban és/vagy esztétikai anakronizmusban elmarasztalja őket. Mert különben, hiszen képzett, diplomás, az egykori Művészeti Alap tagjairól van szó, akiknek a művei országos tárlatokon is rendszeresen szerepelnek, s azt sem lehet semmiképpen sem mondani, hogy ez egy műcsarnoki festészet volna, abban a rosszalló értelemben, hogy kereskedelmi piktúra, vagyis nem érdelem, igényel elemzést, hiszen egyetlen pillantás is elég annak megállapítására, hogy ez nemcsak hogy nem kispolgári zsánerfestészet, némi valóság-hamisítással, felszínességgel, hanem épp ellenkezőleg, egy erőteljesen kritikai művészet.

Pogány Gábor már harminc évvel ezelőtt, 1982-ben pontosan, máig érvényesen tudja jellemezni a gyulaiakat (ez az egyetlen hetilapos méltatása a társaságnak): „Tevékenységük részben a mostani újrealista törekvések rögzítő ágához kapcsolható, de ugyanakkor mondanivalójában magyar tényirodalmi és fotóművészeti hagyományokra támaszkodik. Szellemi előképeiket a két világháború közötti, napjainkban

reneszánszát élő szociofotóban és szociografikus irodalomban kereshetjük.” (Új Tükör 82. okt. 10.) Vagyis valami nagyon érdekeset, nagyon aktuálisat, a hagyományban és a modernségben egyaránt sajátos karakterrel bíró művészetet művelnek, mégsem ír róluk tanulmányt sem Pogány Gábor, sem más. Ami külön meghökkentő, hogy a Békés-megyei folyóirat, a Forrás sem vesz tudomást a körről. (Ijedten gondolok arra, hogy tán csak nem azért, mert Pesttől hiányzik a bátorítás. Az első szó.) Pedig a helyi közművelődés jeles alakja, a könyvtárigazgató Krasznahorkai Géza sok olyasfélét írt már le a katalógusokban meg a napilapokban, melyek jelzik, hogy ez a vidéki történet mennyire természetesen és mélyen pesti gyökéretű (is), milyen különös hajtása a modern magyar művészeti igényeknek. Amikor 2008-ban a szolnoki zsinagógában láttam a kör negyven éves jubileumi tárlatát, azt gondoltam, páratlan értékű honismereti anyagot látok, s persze ragyogó festészetet, remek plasztikát, de ha ez utóbbi minősítést el is hagynám, mint ítékezésben illetéktelen, azt biztosan állíthatom, hogy ezekkel a képekkel el lehet mesélni, hogy mentek a dolgaink az elmúlt fél évszázadban. Ám a kiállítás visszhangtalan maradt épp úgy, ahogy a gyulai nagy jubileumi tárlat is.

Talán Szolnok messze van, Gyula meg még messzebb, ha a fővárosban mutatkozik be a művésztelep, csak kap némi figyelmet. Nagy lelkesedésemben írtam az alább következőket. Két kulturális hetilapnál is próbálkoztam az írásom megjelentetésével, melyeknél van rendszeres művészetkritikai szemle, s nem is a magam írását akartam feltétlenül megjelentetni, csak hogy menjenek már ki Pesterzsébetre, ugyanezzel próbálkoztam egy napilapnál is, egyik helyen sem jártam sikerrel. Annyit tudtam elérni, hogy

végül a Magyar Nemzetben megjelent egy rövid ajánló, a kiállítászárás előtti hétvégén.

Ha ez a helyzete a Gyulai Művésztelepnek a kritikával, akkor ez a művészi közösség sorsát is befolyásolja, minden nap. Helyi ügy lesz, a fürdőváros egyik, nem olyan nagyon érdekes színfoltja. Melynek várszínházi évada, blues fesztiválja egyaránt országos esemény, országos érdeklődéssel, noha vendégkultúra, ellenben a város lelkét, fájdalmát, sorsát, arcát megörökítő művészet, hiába attraktív, mintha nem volna olyan fontos. (Bár a város érdemeit a művésztelep fenntartásában, működtetésében semmiképpen nem szeretném kisebbíteni. Bizonyos értelemben pont fordítva áll a helyzet, minél kevésbé hihette nagy értéknek a város a művésztelepét, hiszen nem kapott visszaigazolást, annál dicséretesebb, hogy kitartott mellette, rendszereken és költségvetéseken át.)

Így lesz tálalva, így lesz róla szó, s a tárlatlátogató közönség sem hisz saját magának. Hálás, hogy szépet látott, de magában röstelkedik, hogy érti és szereti ezeket a képeket, hiszen nyilván épp ez a bajuk. Régimódiak. Akkor nem is lehetnek igazán jók, igazán értékesek.

Így hát a gyulaiak az elmúlt negyven évben nem is jelenhettek meg együtt olyan kiállítóhelyen, melyet a szakma számon tart, közönségesen szólva, nem jutottak be Budapestre. (Pesterzsébettel lehet úgy tenni, mintha nem volna az igazi város része.) Amiért a Múcsarnok nem hívta őket, ugyanazért nyilván a magángalériák számára is láthatatlanok, beárazhatatlanok, kockázatosak voltak.

Úditó kivételként számolhatnánk be arról, hogy Antall István a *Gondolat-jel*ben július 8-án beszélgetett két alkotóval, Albrect Júliával és Balogh Gyulával, a „divat volt leszólni őket”-től indítva egészen odáig, hogy mintha eljött volna végre az ő idejük, de ezzel a beszélgetéssel inkább csak a furcsaságok száma lett eggyel több, mintsem hogy a méltó számbavételre került volna sor, hiszen az valamiért nem hangzott el, hogy a beszélgetés adásideje után még majd egy hónapig látogatható volt a művésztelep alkotóinak a kiállítása a pesterzsébeti Gaál Imre Galériában. A riporter a beszélgetés végén egy gyulai kiállításra utalt. Úgy látszik, Pesterzsébet messzebb van a Bródy Sándor utcától, mint Gyula.

Következik tehát a tárlatra hívó néhány sor, leginkább azért, hogy hátha kedvet ébreszt az olvasóban, hogy ha odakerül, saját szemével merje látni a Gyulai Művésztelep alkotóinak munkáit. (Mivel az írásban bemutatott képek most már nem láthatóak kiállításon, legalább fekete-fehérben mellékelem őket.)

ESZTÉTIKÁKTÓL KELETRE

Nem okoskodnék. Ha látni szeretnének egy melléképületet, mód volna rá. Pajta, istálló lehetett valaha, de csak egy tyúk feje látszik odabentről az ajtón át, egy kosárból les, az egész építmény fából van,

az egykori szalmatetőt cserépre cserélték ki (akár így is történhetett), s a tető és az idő hatalmas súlya alatt meggörnyedt az egész építmény s dőlni készül, elhasalni, egy megindult tetejű ház ez, az ember lélegzetet sem mer venni, pedig béke van, a kukorica kiszórva a tyúkoknak. A téglarakás a fa mellett, és minden cserép, minden téglá, minden deszkarepedés pontosan megfestve. A házat meglehet talán már csak a tetőgerincen ülő vadgalamb óvja az elbukástól. Szédülök, tudom, hogy ez a ház honnan való, nagyszüleink hátsóépülete, ma már alighanem a romjait is eltakarították, nem bírhatta ki, nem bírhatott ki túl sok évet, tyúkok sincsenek persze, hiszen az öregek is már a temetőben. Amikor összeomlott ez az istálló, elmúlt életünkre is rárogyott, és azt hittük, el lehet felejteni, hisz végtére is minden odavan, persze, minden odavan. De hol vagyunk mi, akik élünk, s mintha minden tető megindulna fölöttünk. Székelyhídi Attila: *Melléképület II.* című olajfestményét a Gaál Imre Galériában láttam Pesterzsébeten a Kossuth utcában, oda invitálom Önöket is. Mert van ott még bőven látnivaló, ezzel a melléképülettel is csak azért végeztem ilyen hamar, mert csak felidéztem, nem tudok ámulni a részletein.

Csupa részlet, semmi más az a kerámiaszobor is, ami talán egy elzuhant melléképület oszlopának egyik darabja, (Tömpe Emőke: *Fűrészelt fa*) rajta zsanér, s egyéb vasak, a nevüket sem tudom, csak a szemem őrzi őket valahonnan, az öreg fa ezer repedése, halott színei mind végtelenen pontosak, még a hangját is látni vélem, amint eltévedve szaladgál, ő se vette észre, hogy megtévesztették. Sírós-kacagós emlék az időről.

Ha látni szeretnék az utolsó ebédet Kádár János emlékére, s nem is krumplileves, hanem húsleves, kenyérral, ahogy az öregek ették, szifon és szörp az asszonynak, sör az embernek, már a hús is, a második is az asztalon, hogy ne kelljen külön felállni érte, a hallhatatlan viaszosvásznon, falnak támasztva az újság a megrendítő hírrel (Szakáll Ágnes: *Kádár János meghalt*), jöjjenek a Gyulai Művésztelep alkotóinak kiállítására, akik közül többen is negyvenhárom éve járnak nyaranként Gyulára, hogy merjenek maguk maradni, mint a tűnő világ hírnökei, dokumentátorai, festő-szociográfusai a nagy modern hullámverésben.

Ha érdekelné Önöket egy kerekes kút az udvaron, amint a festő beletekint, látva a mélyben tükröződni arca részletét (Balogh Gyula: *Kút*), súlyos csendet sugall a kert, a láncszemek a beton kútgyűrűk, a kissé deformálódott vödör már telemerve, minden nagyon tárgyias, evidens, mégis, mintha látomás lenne, azzal az örök félelemmel, melyet az első mélybetekintés óta hordozunk magunkban, az örök szembe-süléssel és az örök feledékenységgel, ahogy ez majd nélkülünk is adódik tovább, jöjjenek, már Pesterzsébetért is megéri, ahol valami kis menedék, egy utcányi belváros csak összeadódott valahogy, bizonyítva, hogy hiába háborúzunk, mégis csak békeidő van.

Ha kíváncsiak egy asszonyra, (Bodor Zoltán: *Fellegem arcképe*) aki fáradt lábait felrakja egy székre, munkából jött, nyilván, egy kis csendet szeretne, semmi mást, egy pillanatnyi pihenést legalább, mintha az egész gyulai tisztességet viselné, hogy a világ megbolondult, de muszáj épelméjűnek maradni, megőrizni, ami megőrizhető, megörökíteni, ami megörökíthető, ha a fájdalom, a lemondás, a hiány, a vereség a jusunk, akkor azt.

Bár a gyulaiak képei nem gyászosak, mert ünnep minden megmentett arc, megörökített kerítés, tovább nem omló vakolat. Tizenvalahányadszor settenkednek csendben a város alá, hogy megmutassák magukat (az említettekén túl még Albrecht Júlia, Rácz Katalin, Szabó Éva Mária, Szóke Sándor és Lukács István alkotásaival), a város valahogy nem akar tudni róluk, a város, ahonnan indultak Tóth Tiborral 1969-ben, egy rákosligeti szakkör pusztába vonulása-képpen, hogy megmutassák, mint a Balázs Bélások, mint Csalogh Zsolt, Mátyus Aliz és a többi kiváló szociográfus nemzedéktársuk, hogy Magyarország él

és tűr és vádol és nem felejt. Noha pusztul, felejt és önfelelt.

Sok-sok néznivaló van a barátságos galériában. Ha meglátják Lakatos József Péter egyetlen darab-ból faragott kis kalapját, táskáját, ernyőjét, kabátját a fogason (*Kalap, táska, ernyő, kabát és fogas*), talán felfedezik azt is, mennyire derűs is ez a három terem a sok-sok tűnődéssel és árnyékkal. Nem dőlő lelki állványzat lehetne futó tetők alá.

Micsoda bátorság kellett mindehhez, a negyven évi hűséghez, alkotó létükre a kollektív személyességhez, ahogy együvé sodródtak, együtt maradtak, túrték, hogy egy közös akarat, bánat, részvét, szeretet, tudás mozgassa a kezüket. Eléggé láthatatlanok mindmáig, mert nem merjük látni őket.

Ne féljenek kimenni Pesterzsébetre.

A Gyulai Művésztelep pesterzsébeti kiállításának egy szűkebb anyaga látható a Kék Galériában (Budapest, 21. kerület, Szent László utca 84.) szeptember közepétől október 11-ig.

